

PETER ŠAJDA:

Kierkegaardovská renesancia

Filozofia, náboženstvo, politika

Bratislava: Premedia 2016, 240 s.

Za vyše 150 rokov, ktoré uplynuli od jeho smrti, sa zo Sorena Kierkegaarda stala všeobecne uznávaná filozofická osobnosť. Jeho myšlienky padli na úrodnú pôdu medzi najrozličnejšími čitateľmi: od kresťanských cez existencialistických až po sociálnych kritikov. Jeho vplyv je navyše citeľný nielen v akademických kruhoch, ale aj medzi laickými čitateľmi, a to nielen vo svete, ale aj na Slovensku, kde sú kierkegaardovské skúmania už roky dobre zabehnuté.

Medzi vedúcich slovenských znalcov Kierkegaardovho diela patrí nepochybne aj Peter Šajda, vedecký pracovník Filozofického ústavu SAV. Šajda je odbornému publiku známy mnohými publikáciami zaoberajúcimi sa rôznymi aspektmi recepcie Kierkegaarda (okrem iných sú to viaceré jeho state v časopise *Filozofia*, ako aj jeho prvá monografia).¹ Sotvakto je teda lepšie schopný vysvetliť, prečo je Kierkegaard ešte stále – a dokonca čoraz viac – schopný oslovovať duše svojich čitateľov. Témou jeho novej, v poradí druhej monografie je tzv. „kierkegaardovská renesancia“ v Nemecku v prvej polovici 20. storočia. Táto „renesancia“ bola kľúčovou epizódou v dejinách recepcie Kierkegaarda a položila základy jeho dnešnej globálnej popularity (s. 216).

Kierkegaardovskú renesanciu predstavuje pestrá škála mysliteľov, siahajúca od Theodora Adorna až po Carla Schmitta. Už tento fakt poukazuje na široký záber Kierkegaardovho myslenia, ktorý Šajda čitateľovi približuje kaleidoskopickým prehľadom recepcie Kierkegaarda v prácach siedmich nemeckých mysliteľov pôsobiach v období kierkegaardovskej renesancie. Šajda sa venuje konkrétne Haeckerovi a Schmittovi (3. kapitola), Jaspersovi a Heideggerovi (4. kapitola), Buberovi (5. kapitola), Guardinimu (6. kapitola) a Adornovi (7. kapitola). Tým nám zároveň sprostredkúva aj celkový prehľad centrálnych tém Kierkegaardovej filozofie a základných možností ich výkladu.

Prvé dve kapitoly uvádzajú čitateľa do historicko-filozofického kontextu kierkegaardovskej renesancie. Šajda toto obdobie vymedzuje rokmi 1909 – 1945 a podotýka, že Kierkegaardovo myslenie bolo pre nemeckých intelektuálov vítaným podnetom pri reflexii rapídnych kultúrnych, spoločenských a politických zmien vo vtedajšej Európe (s. 14). Uvádza tiež, že takýto prehľad recepcie Kierkegaardovho myslenia nám pomôže pochopiť jeho relevanciu, pokiaľ ide o problémy 20. storočia, ozrejmi nám, ako Kierkegaard ovplyvnil mysliteľov vtedajšieho Nemecka, a priblíži hlavné interpretačné prístupy k jeho dielu (s. 15).

Témou tretej kapitoly sú dvaja autori, ktorí využili Kierkegaarda v konfrontácii so súdobým liberálnym myslením a kultúrou – Theodor Haecker a Carl Schmitt. Haeckerovou témou bola kritika liberálnej tlače a jej rovnostárskych ideálov, ktoré však nedokážu motivovať jednotlivca k vášnivému životnému rozhodnutiu. Jej konečným výsledkom je masa nivelizovaných jednotlivcov a stieranie prirodzených kvalitatívnych rozdielov. Schmitt preberá Kierkegaardov dôraz na pojem výnimky a jeho kritiku súdobej nerozhodnosti; následne

¹ Šajda, P. (2013): *Buberov spor s Kierkegaardom. O vzťahu náboženstva k etike a politike*. Bratislava: Kalligram.

obidva tieto momenty aplikuje vo svojej kritike politického a právneho liberalizmu. Kierkegaard je tiež spolu s Donosom Cortésom jedným z hlavných zdrojov Schmittovej interpretácie 19. storočia, ktorá mala ambíciu stať sa dovtedy chýbajúcou myšlienkovou protiváhou jeho komunistickej interpretácie.

Štvrtá kapitola skúma Kierkegaardov vplyv na dvoch popredných „existencialistických“ mysliteľov: Karla Jaspersa a Martina Heideggera. Pre obidvoch bola významná najmä Kierkegaardova analýza davu. Jaspers ju využil vo svojej sociálno-filozofickej analýze súčasnosti a Heidegger sa ňou inšpiroval pri tvorbe svojho konceptu neurčitého „ono sa“ (*das Man*). Ani jeden z nich sa však nesnažil pochopiť Kierkegaardovo myslenie ako celok.

Piata kapitola tematizuje Buberovo vyrovnávanie sa s Kierkegaardom. Buber bol na jednej strane jednoznačne ovplyvnený tým, že „Kierkegaard do centra svojej antropológie umiestnil pojem *osoby* a *vzťahů*“ (s. 139), a bol tiež jedným z prvých, ktorí aplikovali jeho myslenie aj na sociálno-politické témy. Na druhej strane však kritizuje jeho nedostatočné chápanie ľudskej vzťahovosti. Táto kritika vyústila do výčitky „náboženského akozmizmu“ a do Buberovej reformulácie pojmu jedinca, ktorý má bytostné vzťahy nielen s Bohom, ale aj s druhými ľuďmi a ktorý dokáže pôsobiť ako politický korektív vo vzťahu k moderným masovým hnutiam.

V šiestej kapitole nám Šajda približuje recepciu Kierkegaarda v katolíckom prostredí na príklade popredného dobového teológa Romana Guardiniho. Guardiniho myslenie je inšpirované Kierkegaardom v dvoch kľúčových momentoch: v jeho teórii Ja a v jeho chápaní autentickej kresťanskej viery ako vychádzajúcej zo situácie súdobosti s Kristom. V obidvoch týchto momentoch však Guardini Kierkegaarda aj kritizuje a koriguje: jeho teória Ja podľa neho príliš nadradzuje Božiu milosť nad ľudskú prirodzenosť a jeho pojem súdobosti ignoruje komunitu Cirkvi, ktorá bola ustanovená Kristom samotným. V obidvoch prípadoch teda ide o „katolícku“ korekciu Kierkegaardovho radikálneho protestantizmu.

Siedma kapitola predstavuje Adornov marxisticky výklad Kierkegaarda. Adorno ho chápe ako prenikavého kritika dehumanizujúcich tendencií kapitalizmu, jeho odpoveď na ne však Adorno hodnotí ako nedostatočnú. Po prvé, jeho teória ľudskej subjektivity sa nedokázala vymaniť spod vplyvu nemeckého idealizmu (s. 198) a vyprázdňuje Druhého, ako aj Ja samotné. Po druhé, Adorno podobne ako Buber tvrdí, že Kierkegaardov „protipohyb“ (s. 196) nedokáže efektívne vzdorovať týmto dehumanizujúcim tendenciám. V tejto súvislosti Adorno kritizuje aj časť dobovej recepcie Kierkegaarda, najmä tú „existencialistickú“, ktorá podľa neho neutralizuje a vyprázdňuje Kierkegaardovo kresťanstvo a jeho odpor proti nivelizujúcej buržoáznej spoločnosti. Tým podľa neho zároveň viac či menej priamo dláždila cestu aj národno-socialistickým apropriáciám Kierkegaarda.

Šajdova monografia má značne schematickú štruktúru. Každá kapitola, resp. podkapitola najprv ponúka zhrnutie konkrétneho aspektu Kierkegaardovho myslenia na základe textov, s ktorými pracoval daný nemecký mysliteľ, a potom predstavuje spôsob, akým ich ten-ktorý mysliteľ spracoval vo svojom vlastnom diele. Z odborného hľadiska je monografia spracovaná na vysokej úrovni a je v nej jasne vidno Šajdovu dôkladnú znalosť tak Kierkegaarda, ako aj nemeckých predstaviteľov kierkegaardovskej renesancie. Jej štýl je však dosť strohý a neživý, k čomu prispieva aj spomenutý schematicizmus. Ten je výrazný najmä v tých častiach kapitol, ktoré zhrňajú daný aspekt Kierkegaardovho myslenia. Ako príklad tohto problému nám môžu poslúžiť kapitoly 3.1.A a 3.2.A, v menšej miere aj kapitola 4.1.A; tie všetky opisujú Kierkegaardovu kritiku súčasnosti a verejnosti z podobných uhlov pohľadu. Mňa ako recenzenta sa pri ich čítaní zmocňoval pocit mierneho *déja vu*.

Mojou druhou výhradou proti tejto monografii je fakt, že sa z nej čitateľ dozvie veľmi málo o tom, čo si o Kierkegaardovi myslí Šajda sám. Autor nám vo svojej monografii fundovane prezentuje mnoho radikálne odlišných interpretácií Kierkegaardovho myslenia, ale neprezrádza, s ktorou z nich sám najviac súhlasí, resp. aké výhrady má proti tej-ktorej interpretácii. Tieto a podobné otázky zostávajú pre čitateľa nezodpovedané, a to najmä preto, že Šajda sa len málokedy vzdáva špecifickej imunity komentátora. Okrem úvodu a záveru – v ktorých však taktiež nepredkladá nijaký ucelenejší pohľad na Kierkegaardovo myslenie – hovorí Šajda sám za seba snád len na dvoch miestach, kde ponúka niekoľko kritických poznámok k Schmittovej (s. 89-90) a Guardiniho (s. 161-4) kritike niektorých aspektov Kierkegaardovho myslenia.

Z tohto hľadiska Šajdovu monografiu môžeme považovať za súčasť „výskumného prístupu“ ku Kierkegaardovi, ktorý sa po skončení kierkegaardovskej renesancie „naplno presadil v odbornom diskurze“ (s. 216). To však ešte neznamená, že tento prístup je autentickým vyrovnávaním sa s Kierkegaardovými myšlienkami. Rozšírenosť tohto prístupu v posledných dekádach sama osebe nie je argumentom, obzvlášť ak uvážime, že Kierkegaard sám si uvedomoval (a dával svojim čitateľom jasne najavo), že popularita myšlienky či prístupu nie je zárukou ich pravdivosti (s. 107-12). Zostáva nám dúfať, že Šajda nám v budúcnosti na tieto otázky ponúkne konkrétnejšie odpovede. Jeho dielo by sa tak stalo prítiažlivejším aj pre laického čitateľa, ktorému sú problémy historickej recepcie Kierkegaarda samy osebe cudzie.

Na záver možno skonštatovať, že Šajdova monografia je jednoznačne hodnotným príspevkom k slovenskému i k svetovému výskumu recepcie Kierkegaardovho myslenia. Je však otázne, či má v sebe dosť „vášne“ na to, aby bola aj niečím viac, než *len* príspevkom k výskumu.

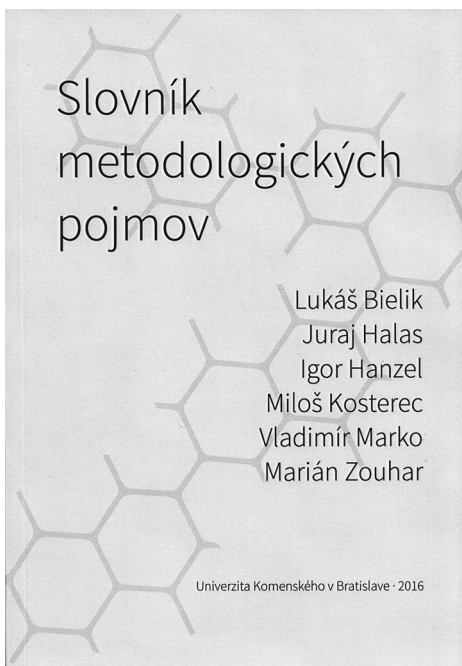
Jozef Majerník

Jozef Majerník
The Committee on Social Thought
The University of Chicago
1130 East 59th Street
Chicago, Illinois 60637
USA
e-mail: jmajernik@uchicago.edu

Tatiana Sedová, Juraj Šuch, Michal Šedík, Ivan Jančovič: *Podoby interpretácie*. Bratislava: VEDA 2016, 214 s.

Kniha tematizuje problematiku interpretácie, ktorej kľúčovou tézou je myšlienka, že interpretácia významu a zmyslu je kultúrne zakotvená a determinovaná, jej rozličné podoby v rovine konkrétnych výskumov sú vždy sprostredkované istým kultúrnym rámcom, pričom pojem kultúry je primárne semiotickým, axiologickým pojmom. Tento aspekt je z rozličných perspektív tematizovaný v jednotlivých kapitolách, pričom sa demonštrujú aj limity uplatnenia analógie jazykovej komunikácie a normatívneho priradovania významu v umení.

Lukáš Bielik, Juraj Halas, Igor Hanzel, Miloš Kosterec, Vladimír Marko, Marián Zouhar: *Slovník metodologických pojmov*. Vydavateľstvo Univerzity Komenského, Bratislava 2016, 136 s.

Slovník metodologických pojmov mapuje základný „pojmový terén“, s ktorým sa stretáme vtedy, keď opisujeme, analyzujeme, interpretujeme či hodnotíme prípravu, priebeh i výsledky nejakej vedeckej práce. Výber jednotlivých hesiel vychádza z úsilia pokryť viaceré zložky konceptuálnej i empirickej práce vo vedeckom výskume. Zároveň odráža témy, ktorým sa autori tejto práce v ostatnom období venovali a ktoré považujú za metodologicky zaujímavé. Niektoré heslá sa týkajú tém, ktoré sú dodnes kontroverzné (napríklad analógia, induktívne usudzovanie, potvrdenie či zákony prírody). Iné heslá však reprezentujú štandardné pojmy a kategórie, ktorých používanie je už dnes viac-menej ustálené (napríklad abstrakcia či hypotéza).